

Hajasoag tese ta pō la nā ma ut ne 'äe la pō hajasoaga

Nōnō ka 'ou maŕuri agtaŕu ma ta tē mamarut ne raksa'at, he' se 111.

La saŕior se rogrog fo'ou, saŕior se ut te'is www.civildefence.govt.nz ma taupir se tē ne mou se Civil Defence Emergency Management Group 'e 'ou laloag pure'ag ta, 'e sal te'is online ma social media.

Haihi'ag ne Väega

- [Hot popore ma Ut la noh karau](#)
- [Sala ma La'la'o](#)
- [Hajasoag fakmonē](#)
- [Maur fakforo ma Noh Lelei](#)
- [Hajasoaga se famor fup 'af'afa ne Pipiki](#)
- [Hajasoaga se kahunohog Māori](#)
- [Hajasoaga se famor Pasefika](#)
- [Hajasoaga se famor tūtū \(Ethnic Communities\)](#)
- [Famor ne mou se ta matanitū hoi'akit \(Foreign Nationals\)](#)
- [Hajasoaga se manmanu \(Animal welfare\)](#)
- [Insurance](#)
- [Famor ne noh tög ma famor 'es rī](#)
- [Ut rakoga ma ut rakoag 'on lä'riri' paŕu](#)

Hot popore ma Ut la noh karau

Hot popore

Nōnō ka 'äe kop la hot pöpör, figalelei ma la' se 'ou kumane'aga ne kainaŕa nōnō ka la pō.

Nōnō ka 'äe kat pō ra la noh ma 'ou kainaŕa, 'äe la pō la hot la noh karau 'e utut ne ös se 'amnāk te'is ne Civil Defence Centre. Saŕior se website ne mou se Civil Defence Emergency Management Group ta 'e 'ou pure'ag ta la saŕior se ut 'atakoa ne ös ma säe se 'amnāk te'is Civil Defence Centres.

Hoa' tē ne la 'es'ao ne 'äe kop la 'ese la hāiasoag se 'ou nohonoho. Hat tape' ma vai ne 'af'afa, hā' mahmahana ma tē ne mou se lä'riri'i ma lelea' susu.

Nōnō ka 'äe pipik ka ma 'ou kāmīt ne hāiasoag se 'äea, hoa' 'ou kām ta ma 'äea.

Nōnō ka 'äe kat pō 'e ra la hele' se ta Civil Defence Centre, he' se Civil Defence Emergency Management Group ta 'e 'ou pure'ag ta la sākior se tēkāe ne pō la hāiasoag se 'äea.

Sākior la 'inean Civil Defence Emergency Management Group ta 'e 'ou pure'ag ta 'e ut te'is www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/.

Sala ma La'la'o

La'la'o 'e Sala

Ṭaupir se fas'āk tē ne leum 'e Civil Defence Group ma maj fak matanitū 'e 'ou laloag pure'aga.

La sākior se rogrog ne mou se sala ma la'la'o sākior ma ṭaupir se NZ Transport Agency 'e sal te'is social media ne sākior se ut te'is www.nzta.govt.nz/traffic-and-travel-information/

A'es'ao'āk 'e NZ Transport Agency Journey Planner la rēfiāk'ākia 'ou la'la'o 'e ut te'is www.journeys.nzta.govt.nz/journey-planner/

Hāiasoag fakmonē

Hāiasoag fakmonē

Nōnō ka la ökök se 'äea la togia tē ne 'äe kop la 'es la hāiasoag se 'ou nohonoho, maj te'is Work and Income kop ma la pō la hāiasoag se 'äea. Kat 'es tēt ra nōnō ka 'äe garue.

Māür 'on famori la tū'āk sio 'e māür 'on famör 'e 'on rerege. Work and Income kop ma la pō la hāiasoag se 'äe la togia tē fak se:

- mosega,
- tēla'ā,
- tög ne rī la noho,
- tög ne mer ta,
- a'lelei ne tē, ne

- jen ne misin ma tē hoi'āk 'e laloag rī ne hat se appliances.

Tē ne 'āe pō la pō ma kepoi ka 'āe kop la hō'āk selen ne 'āe pō la hāila'oag ma 'ou māuri ma nohonoho.

Sākiōr se ut te'is www.workandincome.govt.nz ne he' se 0800 559 009 la pō rogrog hoi'āk se mua.

Hāiasoag ne Pāge pō la nā

Nōnō ka 'āe agtāu ma noanoa fak monē 'e rēko ta tē sok 'ehitit, hāifāegag mij ma 'ou pāg ta 'e avat ne 'āe la pō e.

Pāge ma 'oris kaugarueag ne 'āe la pō la hāifāegag ma hūn se tē ne 'āe la pō la rē.

Pāge la pō se' ma la hāiasoag 'e sal ma'oi ne iof'āk ka āf se tēkāet ne 'āe tae 'e 'on rerege. Hat tape' ma:

- Jen la 'ou tōg hō'āk ne 'ou tināu ta la aga ma ke fuput ne hehe'āk se rer ne 'ou tināu ta (interest only payments) 'e laloag ne ta av luket, ma
- 'Ut'āk ne tōg ne mou se 'ou la hot'āk mij ne 'ou monē āf'āki (term deposits).

Tēkāe tūtū ma 'on tūtū het. 'On mij ne 'ou la hāifāegag ma 'ou pāg ta, tae 'on lelei ma 'es'ao ne hāiasoag ne iris la pō la nā.

Māūr fakforo ma Noh Lelei

Hāiasoag ne la pō se māūr fakforo

Hāiasoag fak māūr fakforo la nōnō ma se' la pō 'e av ne 'āe kop la 'ese e.

Nōnō ka 'āe 'af'af mah ma kop la 'es hāiasoag mij pāu, la' se maj te'is emergency department ne 'el se 'āea **ne he' se 111**.

'Eagke tē sok a'ferehitit? 'Āe la pō la he' se Healthline 'e 0800 611 116. Healthline sāe la hāiasoag se famori 'e te' ne ava, aoa' 24 'e ta terānit, terān 7 'e ta gasavat, la hāivāeag rogrog ma fas'āk tē fak māūr fakforo 'e famōr ne majāu ka pot se maj te'is. Fas'āk tē 'i hat tape' ma ut ne 'āe la pō la la' sin la kel'āk ma av hes ta la la'o e nōnō ka 'āe kop la a'sok tēkāe te'is.

'Āe ma 'ou GP (tāku) het ne utut ne 'āe a'mou la' sin la kel'āk? He' se 'ou GP (tāk) ta ne utut ne 'āe a'mou la' sin la kel'āk la faj ta avat la kel se irisa. 'Āe kop ma la pō la kel'āk mij nōnō ka 'āe la rak'āk se irisa tē ne soko.

Nōnō ka 'āe kat 'es ra ta utut ne 'āe a'mou la'la' sin la kel'āk ne 'āe kat pō ra la faj ta av mijit la ke'āk, 'āe la pō la la' se maj ne urgent care centre ne 'el se 'āea. 'Āe kat a'noa ra la faj ta avat la kel'āk 'e ut 'i, ka 'āe kop ma ke la tār la kel'āk.

Sākiōr la 'inean ne tei urgent care centre 'e ut te'is

www.healthpoint.co.nz/gps-accident-urgent-medical-care/.

Vaj ne 'af'afa ne kop la aier'ākim 'e tākū (Prescription medication)

Nōnō ka 'ou vaj ne 'af'afa ne aier'ākim 'e 'ou tāk ta la öf ne 'āe kat pō ra ma 'āea, lelei la 'āe la kel se ta tākut la iā la fā' ta puk fo'out se 'āea la pō'ia 'ou vaj.

Nōnō ka 'āe kat pō ra la kel se ta tākut, koroa tög'āk vaj ne 'af'afa kop ma la pō la hāiasoag. Le'et me osia vaj ne 'af'afa kop ma la pō la nā se 'āea vaj la hāitauag ma terān fol (three-day emergency supply) nōnō ka 'āe kop la 'es pāu 'e 'ou vaj ne 'af'afa. Tēkāe te'is kop ma la tög noanoa 'e rēko matanitū ta kat hāiasoag fakmonē ra se 'amnāk te'is.

Sākiōr la 'inean ne koroa tög'āk vaj ne 'af'afa tae 'e tei 'e ut te'is

www.healthpoint.co.nz/pharmacy/.

Misin ne hāiasoag se mūr fakforo ne kop la 'es mer

Nōnō ka 'āe kop la 'es mer la a'es'ao'ākia missin ne hāiasoag se mūr fakforo, ne teak'ia 'ou vaj ne 'af'afa, ne la a'es'ao'ākia misin ne hāiasoag la 'āe la noh mūr ka 'āe kat 'es ra ta 'ou 'injiniā rē mer het, hāifāegag ma 'ou kampanē rē mer ta ma rak'āk se irisa tē ne mou se 'āea 'e tēkāe te'is. Nōnō ka kat pō ra la ao pot, hāifāegag ma kampanēt ne rēam 'ou misin ta. Nōnō ka kat pō ra la ao pot, he' se 111.

Noh lelei

Kokono iā tēt ne a'mou sok se famori 'e av ne ta tē a'ferehihit la soko. Iā tēt ne a'mou sok se famori 'e av ne iris agtāu ma noanoa ma okoki. 'Ot la hāifāegag ma famör hoi'ākit ne hāiasoag ne se ta le' hoi'ākit pō se' ma la hō' fūrmariā se 'ita ne la 'es'ao pāu.

La pō hāiasoag la ao potoa kokono, fea ne hāiasoag se 'ou a'hāe, he' ne fā' ta fāeag luket se Need to Talk? 'e nampā te'is 1737. 'Āe la pō la hāifāegag ma ta le'et ne majāu se tēkāe te'is counselling ka kat a'noa tög ra, aoa' 24 'e ta terānit, terān 7 'e ta gasavat.

La pō hāiasoag, mafat se mafat, e rēko 'ou mūr fak a'hāe, sākiōr se ut te'is

www.wellbeingsupport.health.nz

la tē pumuet la 'it la mōs la öf mōs 'e av ne tē noanoa ma okoki agtaum. Sākiōr se fas'āk tē ne mou se mose 'e ut te'is www.healthnavigator.org.nz/sleep-tips/.

Nōnō ka lā'riri'i la agtaū ma noanoa ne okoki 'e rēko ta tē sok a'ferehitit, hāifāegag ma irisa 'e rēko tē ne sokoko. Sākiōr se fas'āk tē ne mou se sal ne pō la hāiasoag se lā'riri'i 'e av ne tē a'ferehiti la soko 'e ut te'is www.kidshealth.org.nz/coping-natural-disaster.

Sākiōr se puk ma fas'āk tē ma tē tū hoi'āk ne la hāiasoag se māūr fak a'hāe 'e ut te'is www.getready.govt.nz/mental-wellbeing/.

Hāiasoag ne la pō 'e ut ne sousou 'e taono

Nōnō ka 'āe 'es vek ne hag mānman, 'āe la pō se' ma la pō hāiasoag 'e maj te'is Rural Support Trust.

Hāifāegag ma Rural Support Trust 'e nampā te'is 0800 Rural Help (0800 787 254) ne sākiōr se ut te'is www.rural-support.org.nz.

Hāiasoaga se famōr fup 'af'afa ne Pipiki

Hāiasoag Ofraū

Nōnō ka 'āe kop la 'es hāiasoag mij, he' se 111. Nōnō ka noanoa se 'āea la a'fai tē ne fāeag 'e telefon ta, 'āe la pō la fā' ma af'āk 'ou asa se 'amnāk te'is 111 TXT service 'e ut te'is www.police.govt.nz/111-txt.

La pō hāiasoag fak māūr fakforo, hāifāegag ma maj te'is Whakarongorau Aotearoa, New Zealand Telehealth Services. He' se 0800 111 213 ne fā' ta fāeag luket ma nā se 8988.

Nōnō ka noanoa se 'āea la a'fai tē ne fāeag 'e telefon ta, 'āe la pō la a'es'ao'āk 'e sal fakgarue te'is New Zealand Relay Service la hāifāegag ma famori 'e telefon ta. Sākiōr la 'inean tē ne mou se sal fakgarue te'is 'e ut te'is www.nzrelay.co.nz.

Hot pöpör ma 'ou kāmīā ne hāiasoag se 'āea

Nōnō ka 'āe kop la la' se ta Civil Defence Centre ka 'āe ma 'ou kāmīā ne hāiasoag se 'āea, hoa' 'ou kām ta ma 'āea. Hoa' te' ne tē ne 'āe ma 'ou kām ta kop la 'ese. Hat tape' ma devices, vai ne 'af'afa, hā' mahmahana ma tē ne mou se lelea' susu.

Misin ne hāiasoag se mǎür fakforo ne kop la ‘es mer

Nōnō ka ‘āe kop la ‘es mer la a‘es‘ao‘ākia misin ne hāiasoag se mǎür fakforo, ne teak‘ia ‘ou vāi ne ‘af‘afa, ne la a‘es‘ao‘ākia misin ne hāiasoag la ‘āe la noh mǎür ka ‘āe kat ‘es ra ta ‘ou ‘injiniā rē mer het, hāifāegag mumuā ma ‘ou kampanē rē mer ta ma rak‘āk se irisa tē ne mou se ‘āea ‘e tēkāe te‘is. Nōnō ka kat pō ra la ao pot, hāifāegag ma kampanēt ne rēam ‘ou misin ta. Nōnō ka kat pō ra la ao pot, he‘ se 111.

Hāiasoaga se kǎunohoag Māori

Hāiasoag Ofraū

Maj ne mou se Civil Defence Emergency Management Groups ma ‘oris kiringin fakgaruet ma maj te‘is Te Puni Kōkiri. Iris tǎe la garue ag‘esea ma iwi, hapū ma ut garueag Māori la hāiasoagan famör Māori ne agtāu ma noanoa ne okoki ‘e rēko tē a‘ferehit ne soko.

Hāiasoaga se famör Pasefika

Hāiasoag ma Rogrog Ofraū

Maj ne mou se Civil Defence Emergency Management Groups hāugarueag ma Ministeri se Famör Pasefika. Iris tǎe la garue ag‘esea ma lelea‘ puer Pasefika, pure‘aga, ma kǎugarueag ma kǎutāunā‘iāg Pasefika la hāiasoagan famör Pasefiāk ne agtāu ma noanoa ne okoki ‘e rēko tē a‘ferehit ne soko.

Sǎkior se roggrog ne mou se sal ne la ao potoa tē ne sok a‘ferehiti se famör Pasefika ‘e website ne mou se Ministeri se Famör Pasefika ma ‘oris Facebook page ta.

- Website ta: www.mpp.govt.nz/emergency-response
- Facebook page ta: @MinistryforPacificPeoples

Hāiasoaga se famör tūtū (Ethnic Communities)

Hāiasoag ma Rogrog Ofraū

Maj ne mou se Civil Defence Emergency Management Groups hāugarueag ma Ministry for Ethnic Communities. Iris tǎe la garue ag‘esea ma lelea‘ pure, pure‘aga, ma kǎugarueag ma kǎutāunā‘iāg ne mou se kǎinag famör

tūtū la hāiasoagan famör tūtū ne agtau ma noanoa ne okoki 'e rēko tē a'ferehit ne soko.

Sākiar se rogrog ne mou se sal ne la ao potoa tē ne sok a'ferehiti ne pān 'e kainaag fāeag tūtū 'e website ne mou se Ministry for Ethnic Communities ma 'oris Facebook page ta.

- Website ta: www.ethniccommunities.govt.nz
- Facebook page ta: @ethniccommunities.govt.nz

Famör ne mou se ta matanitū hoi'akit (Foreign Nationals)

Hāiasoaga se famör ne mou se ta matanitū hoi'akit (Foreign Nationals)

Nōnō ka 'āe kat hat paū ra la mou se matanitū ne Niu Sirāgi ka 'āe kop la 'es hāiasoag, 'āe la pō la a'es'ao'āk 'e hāiasoag ne af'āk 'e te'is. 'Āe la pō tape' ma la hāifāegag ma Embassy ne High Commission ne mou se 'ou matanitū ta.

Sākiar la 'inean ne 'ou embassy ne high commission tē 'e tei 'e ut te'is www.mfat.govt.nz/en/embassies/.

Nōnō ka 'āe leu āsim se Niu Sirāgi la kel hanuā ma 'ou la'la'o ma 'amnāk ne fū'āk se 'āea la agtau ökök, hāifāegag ma 'ou travel insurer.

Puk Aier'akiag ne ofi / 'el'ia la öf

Hāifāegag ma Immigration New Zealand la pō hāiasoag hūn se puk aier'akiga 'e ut te'is www.immigration.govt.nz/about-us/contact

Hāisoaga se mānmanu (Animal welfare)

Matā' ne mānmanu

'Ou mānmanu 'ou garue la 'io ka ma matā'ua. 'Āe kop la matā' se irisa nōnō ka ta tēt la sok a'ferehit.

Nōnō ka 'āe kop la hot pöpör, hoa' 'ou mānmanu ma 'āea nōnō ka la pō la a'sok a'vavhiān ka kat māmarā ra.

Nōnō ka 'āe kop la rou 'ou mānmanu, 'io la iris la 'o'or a'lelei ne hāe se 'oris pā ma 'io la 'iris la 'e ta utut ne la pār ka ū.

Sākiar se sal ne 'āe la pō la a'es'ao'āk la matā'ua 'ou mānmanu 'e avat ne ta tēt la sok a'ferehit 'e ut te'is www.mpi.govt.nz/animals-in-emergencies/.

Tē ne kokon'āk 'e hanhap ne maṅmaṅu

Hāifāegag ma Civil Defence Emergency Management Group ta 'e 'ou pure'ag ta la rak'ākia 'ou kokono hūn se maṅmaṅ ne 'āe kop ma agtāu ma. Maj ne mou se Ministry for Primary Industries tae la 'iof se kokon ma rogrog ne kop ma la rak'āki of se irisa.

Sāki or la 'inean Civil Defence Emergency Management Group ta 'e 'ou pure'ag ta 'e ut te'is www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/.

Maṅmaṅ 'af'afa

Nōnō ka 'ou maṅmaṅu 'af'af ne ra', hāifāegag ma ofes ne tāk ne maṅmaṅ ne 'āe a'mou la' sin.

Insurance

Tē 'on famori ne rē mane'āki

Nōnō ka 'ou rī ta, motokā ne tē ne tae 'e 'ou laloag rī ta la mane'āk, sik maḷ mumuā ma kotā 'āe 'ut'āk ne a'lelei ta tēt.

Rak'āk mij se kampanēt ne rē'ia 'ou insurance tē ne soko ma tē tūtū ne mane'āki. Kampanēt ne rē'ia 'ou insurance tae la rak'ākia se āea tē ne 'āe kop la rē.

Nōnō ka 'āe kop la a'sok mij ta garue la a'ma'ma'an ne a'leleia 'ou nohoag ta, fā' te' ne garue tūtū ne 'āe a'soko. Sik maḷ ut 'atakoa ne garue ta a'sok sin, sik maḷ 'e avat ne kat seminte kamat ra ma sik maḷ hoi'āk 'e avat ne garue ta vahi e. Āf'āk te' ne puk (bills) ne tē ne 'āe togi.

Nōnō ka 'āe 'es 'e contents insurance ka 'āe kat 'es ra 'e home insurance, hāifāegag ma kampanēt ne rē'ia 'ou insurance la 'inean ne tes 'atama ta hat se 'ou insurance. Sik maḷ ma'oi ma fā' te' ne tē 'atakoa ne 'āe kop ma la kir'āk.

A'sok ne ta insurance claim

Hāifāegag ma kampanēt ne rē'ia 'ou insurance la a'sokoa tēkāe te'is NHCover claim hūn se tē ne kop ma la mane'āk 'e rēko pefā' ne sok 'e rēko raksa' ne lāg ta ma mamā ne pera ma hanua.

Natural Hazards Commission Toka Tū Ake hāigarueag ma kampanē rē insurance la pō la ma 'on ut 'eseat se famōr 'es rī la hāifāegag ma 'e rēko tēkāe te'is.

Kampanēt ne rē'ia 'ou insurance tae la sa'kiroa, a'sokoa ma a'vāhia 'ou claim 'atakoa ta. Hat tape' ma tēkāe ne mou se NHCover.

Hāiasoaga se insurance claims

Maj fakgarue te'is New Zealand Claim Resolution Service kat 'anoa tōg ra. Iā pō la hāiasoag se 'āea nōnō ka 'āe ma 'ou sa'io' ne kokon hūn se insurance ne mou se 'ou rī ta ne hūn se sal fakgarue ne mou se a'sok ne insurance claim ta.

La hāifāegag ma ta le'et 'e rēko 'ou claim heta ma sal ne maj te'is la pō la hāiasoag se 'āea, he' se 0508 624 327, ne 'imel se contact@nzcrs.govt.nz ne sakior se ut te'is www.nzcrs.govt.nz.

NHCover

NHCover iā insurance ne mou se pefā' ne soko hūn se raksa' ne lāg ta ma mamār ne pera ma hanua. 'Āe pō 'e NHCover nōnō ka 'āe 'es 'e kaina'g insurance te'is private residential insurance se 'ou rī ta ne 'ou pear ta ka 'ou insurance 'es tape' ma 'e insurance ne mou se rāhi ma susunu ne fire insurance. Pefā' 'e 'on rerege ne sok se pera kat 'es ra 'e NHCover.

NHCover hāiasoagan la ao potoa pefā' ma raksa' ne sok hūn se tē 'i:

- ruerue ma kākā ne pera,
- tukor ne pera ne sok 'e rēko raksa' ne lāg ta (natural landslides),
- hāf sun ma rāh ne hot 'e rer solo (volcanic eruptions),
- puhrah ne tānu ma kase hūn se ruerue ne pera (hydrothermal activity),
- va' titi' ne sok 'e rēko ruerue ne pera (tsunami), ma
- rāh ne sok hūn se raksa' ne lāg ta.

Iā hāiasoag tape' ma la ao potoa raksa' ne sok 'e rēko lāg hā'i ne hoi,

Hat se puk hāiasoag te'is Householders' Guide to NHCover la rak tē hoi'āk se mu' 'e ut te'is www.naturalhazards.govt.nz/our-publications/guide-to-natural-hazards-cover/.

Famör ne noh tōg ma famör 'es rī

Rogrog Ofraū

Nōnō ka 'āe noh tōg (tenant) 'e 'ou nohoag ta ne 'āe ta 'on 'ou rīit (landlord) ne famori noh sin, rak tē ne mou se 'ou 'es pure ma 'es ne'ne'it ma tē ne kop la rē 'e ut te'is www.tenancy.govt.nz ne he' se 0800 TENANCY (0800 836 262).

Ut rakoga ma ut rakoag 'on lä'riri' paju

Rogrog Ofraju

Hajifägag ma 'ou ut rakoag ta ne ut rakoag 'on lä'riri' paju la 'inean rogrog fo'ou ne mou se irisa ma la 'inean ne iris pā ne 'igkå' ma avat ne iris faj la säe hoi'åk.